

Kétezeregy vagy -kettő

Újsághír szerint egy élelmes nyugati vállalkozó náci haláltábornak berendezett üdülőhelyre toboroz vendégeket.

Feljött hozzám két emeletet múlt vasárnap Bé, én a konyhában éppen zöldséget vágtam össze magamnak ebédre, és fehér sortomról töröltem a paradicsomlé szemérmertlenségeit. Közben Hemingway-t próbáltam újraolvasni s dübögött a zene is.

— Gyere, csóró, megvan a barátunk — üvöltötte be nekem, aztán csak állt háromnegyedesen, s vakarta a világosabb pettyeket a félbörkötéses agyán.

Barátunk jó egy hete szívódott fel a tátongó égbe nyaraló családjá mellől, a tengerparti kagylóhomokról, felesége meg ott az enyévre hagyta két gyermeküket, kisápadtan hazavonatozott, és egy egész este áztatta könnyeivel a válltömésemet, még a konyak sem használt neki. Barátunk eszerint rosszul érezte magát az ápolt bőrében — s a nyári napsütés olyan, hogy egy idegbeteget se tégy ki a házadból. Ő meg naphosszat verette magát a fénnel, és aztán álmában trágárságokat kiabált. „Legrémesebb, ha olyan reálisakat álmodik az ember. Egyéb baja nem lehetett”, mondta a felesége.

Bé most meg azt: megkerült. Öltöznek melegen. Hozzam a vadászpuskámat. Pénzt is.

Kocsijában egy soha divatját nem múló keki dokkba állig beszorított alak ült: ami még látszott belőle, az csupa kemény barna bőr volt: valami marháé és a sajátja. Bemutatkozásként hasamba bökött egy bőrkesztyűt, benne keményfa-ujjakkal, gondolom.

Kistartoltunk a városból, úgy néztünk ki, mint egy hétvégi vadásztársaság, robogtunk is a hegyek felé, de Bé gyűrött tarkóján kívül keveset láttam, még a szemgolyóm is megizzadt, s forró volt rajtam a kirándulóruha, a díszes nadrágszat meg nyomta a sörhasamat, de nem lazítottam, nem én, nehogy hülyén lötyögjön rajtam, ha kiugrunk hirtelen a visítva fékező kocsiból, és megrohamozunk a tarlón valamit. Mert az volt az érzésem.

— Akkora marhaság, mint én — mondtam, mire a keki ember elmozdult mellettem. — De fő, hogy megkerült a tékozló barátunk — toldottam be neki csendesen, aztán nem szoltam semmi többet, amíg, úgy két és fél óra múlva, meg nem álltunk.

Hegyekre kapó út elején álltunk meg, a víz kimosta a vörös földet a szürke kavicsok közül. A keki ember hátulról Bé vállára tette a kezét. — Itt — mondta. A hangja lágy volt, behízsgáló, mint egy rádióbemondóé, aki pihepaplannak csapja a reklámot, én csak néztem, hogyan jön ki belőle. Torkában lehetett egy bársonytasak, abban tarthatta azt a kevés puhaságot. Kiszállt, vigyázva bekattantotta az ajtót, s ahogy horgasinán felgyűrődött nadrágjában, térdből rogyadozva elindult, s ment be a bokrok közé, az jutott eszembe róla: ez az ember öreg, pedig fiatalnak kellene lennie.

A mogyoróbokrok itt már szárukon zöldre forduló levelekkel legyezték a semmit. A gombákat kikezdte bogaraival az idő: furcsa maszkokként állingáltak az egy lábukon, s én jól éreztem magam, ahogy néztem. Sajogva ernyedtek el az izmaim, a szívem sem ütött már egynél többet másodpercenként.

— Ne vigyorogj, mint a bakszaka! — suttogta Bé, s válla fölött, megreccsenő izületekkel, gyűrött papírlapot nyújtott hátra. — Gyorsan!

— Hol szedted fel ezt a visszeres, kivénhedt ripacsot? — kérdeztem. — Összeröhögöm, olyan jól érzem magam.

— Olvasd el gyorsan.

Félbetépett papírlap volt, felső része valahol az Isten zsebében hányodhatott, az alsón gépirásos táblázat állt, a sokadik, elkent másolat.

közös cella	egy hét	1000
	két hét	2325
magánzárka	egy hét	2325
	két hét	5000
pincebörtön	egy hét	5000

vallatás	szokásos	500
	szigorú	754
verés	szokásos	600
	súlyos	890
szökési kísérlet	sikeres	3100
	sikertelen (a következményekkel)	4000
látogatás		350

A papírlapnak naftalin- és katonabakancs-szaga volt, s jó, hogy legalább annyi.

— Most már értem, miért hagytad ott azt a ragyogó nőt — mondtam. — Ha későre is, de megőrültél.

— Nem én írtam — suttogta Bé. — Nekem írták. A nőt nem én hagytam el. Fordítsd meg.

A papírlap hátára átütött a gépirás szürkéje, de felismertem rajta barátunk gondos betűit:

Kövessétek kérdés nélkül e levél átadóját, és láhattok. Nekem jó. (507)

— Levelezhetnek egymással az elmebetegek? — kérdeztem.

Az egész kicsi ügyes, feszesen kerek Bé mintha kilyukadt volna:

— Pszt! — sziszegte.

A keki pasas jött visszafelé, szemből fiatalabbnak, legalábbis délcegebbnek látszott. Egy apró szusszanással beült mellém a ki sem hült helyére.

— Rendben, rózsalovagok, várva vagyunk — mondta lágyan, s egyik kemény ujjával intette, hogy a hegyi útra kell feltérni.

Úgy húsz méter után visszánéztem, a bokrok között ebből a szögből hullám-bádog-bódé látszott, abban járt a keki. Útépítők tartják ilyenben sáros szerszámait, s lapátnyelekből rakják a tűzet ősszel.

Ezt a helyet is akkor látja az Isten, amikor a háta közepét — de szép volt, még a gondviselés sem rontotta el. Pásztorlépésben haladtunk, a fenyőkön, ahol az ágakon végig s a törzsön csíkokban lefolyt a hajnali eső, látszottak a zuzmó-csomók, s a gumyszerű szalamandrák is az útmenti hideg keserűlapik alatt. A földúton sok helyütt átvágott a víz, gübébe döccentünk. Az eget nem láttam oldalt a fák és fent a kocsitető miatt, de biztosan lazán lelógott.

Lassan rámhült az ing, a magasságtól idegesen pattogni kezdtek fülemben a csontocskák.

— A mennybe megyünk fel?

A keki ember nem felelt, Bé csak nyekkent egyet, de ő sem tudta.

Kacsaringóztunk fölfelé, végül már érződött a hó szaga, s a tippadt hó alól szinte a keserű növényeké is, meg a szarvasoké, akik feltépve lelegelik. Rézsutos-kőfolyásokon az út széléig görögtek be a tufadarabok, ott áztak szürkén a csermelyekben. Szípoztam.

A kanyar után, mintha egy ingó borókaág lendítette volna elénk, feltűnt az épület. Kőből rakott vastag épület volt, mint a hajdani határmenti laktanyák, az is lehetett valamikor, vagy kolostor. Három kéménye közül kifüstölt az egyik, a füst lefelé szállt, és foszladozva szétterült.

A fehérre mázolt ablakokon rács — és öregszemüségemmel nem bírtam fedezni a bejáratot. A bejárat az épület mögött volt, egy kis platón: erre-arra rángó ujjával oda irányított a keki ember. Kigémberkedtünk a kocsiból, az ég sötétkékké volt, de mintha szűk lett volna.

— Jó kis menedékház — mondtam, bár tudtam már, hogy nem az. — De csak ha van benne víz meg fűtés.

— Van minden — szólt rám a keki kurtán, mint egy lefűrészelt csövű vadász-fegyver.

Előbb egy szemet láttunk a fenyőág-mintában összerótt vastag ajtó kémlelőnyílásában, aztán odabent senkit. Álltunk a pusztá klórszagú előcsarnokban, amíg a poros cementen sísteregve elő nem csoszogott egy olyan keki ruhás alak, mint a miénk volt. A miénk közben eltűnt, s az újnak sem kék szeme volt, mint amilyent az ajtóban láttunk, hanem barna és szelíd és öreg. Ő valaki harmadik volt, és átadott egy negyediknek, az tovább. Jött, megtapogatott egy sereg keki ruhás alak, aki tőmondatokban vagy annyiban sem beszélt, s egyre bennebb tologatott bennünket a hideg ház belseje felé, hogy a végén már azt hittem, túloldalt egy fenékebe rúgással kilöknek, s utánunkröhögnek. Aztán levetik az olcsó ruhájukat, szintén röhincselve, pálinkásüveget lengetve visszakiabálnak, s vicceket mesélünk egymásnak reggelig, akkor szilvóriumtól csipkésre mart gyomorral elindulunk a rigyető szarvasok felé. Vannak ilyen vadásztársaságok.

Talán már a harmadik megmotozott — intett: kezeket fel, s én röptereken megszokott mozdulattal föl is markoltam a porszagú semmibe —, úgy elidőzött lábam között s bokám kivastagodott ereinél, hogy attól szinte átütött a pirosság a svájci borotva edzette bőrömnön is. A negyedik alaknak aláírtunk egy elismervényt a válltáskánkért és tartalmáért, majd előttünk hátra, mögöttünk előre csúszott egy ajtó, s mi álltunk újra, teljesen kifogyva az ijedtségtől szapora kérdésekből, melyekre annyira nem válaszoltak, hogy már nem is tudtuk, mit kérdezzünk és kitől. A kórház ilyen, ha agonizáló barátját akarja utoljára megnézni az ember: olyan udvariasan, együttérzően kísérgetik, mintha ő maga is súlyos beteg lenne. De ebben a helyiségben egyetlen testbe teremtett lelket sem láttunk.

— Ez egy jól zárt intézet, mint egy kizáródott sérv — próbáltam humorizálni Bének, de úgy visszhangzott nekem a kő s a vasbeton, hogy aztán már csak gesztikuláltam, mint egy elszóldozó a templomban, nehogy a papbácsi kivágja a nyelvemet.

Volt ott egy ajtó, nyílt is, bementünk, aztán egy faburkolatú teremben zsiabasztottuk a lábunkat, de csak az ajtónál — pisilni kéredző óvodások —, s néztük a falipolcon a rengeteg könyv között a hat kötet Shakespeare-t vérvörösben; régi kiadásnak látszott messziről is: Szász Károly szószátyárkodása egybekötve a remek Arany Jánossal, aki nem is tudott beszélni angolul.

— Én is betű szerint tanulom a valóságot, de én sem tudom egyben kimondani — közölte ezt Bével, mert nem volt más, amit.

— Jézus Mária! Úristenné. Enfeleségünk — sóhajtotta.

Nagyon be lehetett rezelve sportos barátom, ha többet mondott, mint amennyit mozgott, s még annál is többet hitt, összevissza.

— Na, ugye, hogy élvezik — szólt be egy hang a csendbe. — Ki-kirándultak a városiak. Újdonság nekik a levegő. Megfognának egy viperát. Tangó.

Egy ősz kecskeszakállhoz fekete sörényt viselő dupla alak beszélt valahonnan a mély teremből, operaénekesi, rajzoltan bánatos ráncokkal az arcán, bár lebar-nult arcon idegen a bánat, nem úgy, mint a sápadton szokott. Ez meg edzett

férfiú volt, amolyan vizisíző. Zakója ehhez képest egy gyászhuszáré, szélnél-zsebnél fényes fekete szegéllyel. Amúgy ült egy biliárdasztal mögött, mely kettészelte, mint ünnepi látványt. A biliárdasztal valóságos, zöld volt, rá is támaszkodtam.

— Foglaljanak helyet — mondta ez a valaki, de nem mutathatott széket, mert nem volt. — Engem, mondjuk, Freud Zsigmondnak hívnak. Nem kérek titoktartást. Hiába hencegik el ezt a barátainknak, soha senki nem fogja elhinni, hogy létezik az álma. Legfennebb a kisgyerekek. Én egy esti mese vagyok. Játsszunk egy partit? — kérdezte hozzá, s elmozdultak a ráncai, hogy szinte lehullott az arca, mint egy istállóról a vakolat.

— A barátunkért jöttünk — préselte ki magából Bé.

— Barátunkhoz — helyesbített a hegyvidéki Freud. — Melyikhez?

— Egy hete még volt neve — mondtam. — Most az 507-es

— Ki ő? — kérdezte repedezett vakolatával mosolyogva. — Persze, önök ezt amúgy sem tudják. 507-es, 507-es — kutatott előbb emlékezetében, majd egy dobozban a fekete hajhoz ősz szakállat viselő görbe alak. — Az 507-es most engedélyezett sétáját végzi. Addig biliárdozunk?

Összetoltuk feltáplált vállunkat mi ketten Bével, tarkónkon feltarajlott a satnya harcibika-izom, s elindultunk a nálunk kétszer szélesebb játékasztal felé.

— Nana! — mondta alias Freud Zsigmond, s fellebbentette nekünk a mai második papírlapot. — Inkább olvassák el ezt. Önök művelt emberek, bár vadászni járnak. Egyébként is, tizenkét fegyőröm van, mint Krisztusnak.

— A barátunkat akarjuk — mondtam.

— Ő benne van — mosolygott alias Freud. — Tudják maguk, mi az: benne lenni? Na ugye! Előjegyeztethetik magukat nálam. Ben-ne len-ni! Az már valami.

— Miben?

— Az egészben — mondta. — Az életben. Az jó.

— Majd kiverjük magából — mondtam.

De ott reszkettette a lapot szipogó orrom előtt, mintha tudná, hogy szerintem is minden fontos baj postára adott ívpapíron érkezik.

— Foglyunknak, tudta nélkül, engedélyeztük egyik közleményünk felének, hangsúlyozom: egyik felének kijuttatását barátaihoz. Maguk ketten jöttek el a harminckettőből. Egy fél közlemény egyébként érdekesebb is, mint az egész [...]. Nocsak, a közlemény másik fele — és szinte a szemembe nyomta.

— Van ennek a félig kivert bikának harminc más barátja? — kérdeztem Bét. — Mert akkor huszonkilencel túllicitált.

— Lám — nyúlánkozott a papír felé Bé, nyökögve, mert annál több nem tellett a kicsi testéből neki sem.

Olvastam, akaratlanul is, a fél ívet — mely a kocsiban markomba gyűrtnék a felső fele és non plus ultrája volt —, közben alias Freud Zsigmond egyre azt ismételtette: „ugye, élvezi?”

MAGÁNBÖRTÖN (a sajátja)

Őn eljutott a meglelt férfikorba, sok fölösleges szőre, özvegy felesége és bűntudata van? Levezekélheti. Nem tudja, mit miért? Magába verjük.

Őn fiatal még, s annyira unja, inkább megtapasztalni akarja atyái és barátai százszor elmesélt börtönélményeit?... Megteheti nálunk. A papának egy szava sem lehet utánunk. Őn mindenkivel egyenrangú lesz. A szenvedés meghozza az egyenlőséget.

Őn úgy érzi, igazgató-mérnök stb. úr, hogy nem szenvedett meg kellőképpen jólétéért, sikereiért? Itt az alkalom. (Komoly viszontajánlat esetén címünket és a kapcsolatfelvétel módját postafordultával közöljük. Őn kiválasztottunk, őn nem akárki.)

Őn, művészem, úgy véli, hogy életmódján és -rajzán már csak a börtön segíthet: ott nem kap alkoholt és nem dohányozhat, de érdekes. Fizessen be a legna-

gyobb igazi nyomorra. Egyedül lesz önmagával. Gondolkodni lehet. Velőig ható élményeket szállítunk. Fizetség ellenében. Enyhe aberrációk is.

— A tarifákat már olvasták, és amúgy sem lehet észben tartani őket — húzta ki kezemből a lapot alias Freud. — Önök mégis eljöttek. Önök minden felhívásra felelnek. Megszokták. Ajaj, mindannyian élményekre vágyunk! Ennek ellenére általában a családunkkal nyaralunk, és a főnökünknek köszönünk először. Öregszünk. Több a pénzünk, mint az időnk. Ime, urak, egy pohár konyak: sírjuk el magunkat. Itt lehet s szabad.

Töltött, s én azt mondtam neki:

— Zseniális, pedig vidéki. Lordom, ön lök — s feléje gurítottam egy vörös biliárdgolyót. Visszapörgette.

— Ez olcsóság — mondta. — Csak a raboknak ér valamit.

Volt neki egy hosszú feje, azon keresztben egy hosszú szája, a hosszú haja is mélyen lelógott, mintha gyászhuszár-redingotjában folytatódott volna, de az hirtelen véget ért a koccintáskor, amikor maga a börtönigazgató teljes merejében felállt: a nagy fekete sötétség alatt egy szál sliccelt gatyá lógott rajta, ő meg kacagta, nem úgy, mint mi, vendégek.

— Rámizzadt a szék. — Ezt kacagta, jó mélyről.

— Vegetatív idegrendszeri zavarok — mondta Bé doktorosan, vagyis sehogy.

— Lehet, be kellene vonulnom saját magánbörtönömbe — forgolódott maga körül alias Freud Zsigmond. — A hadifogságokban is állítólag minden fekély ki- és begyógyult. Na, itt éppen olyan kosztot kapnak. Ez hiányzott nekik.

— És nem csapja el a lelküket? — kérdeztem.

— A lelküket nézze meg, költöm, az magára vár — mondta, és töltött egy újabb pohár konyakot, ami ideig-óráig csillapítja az idegesek pulzusát, koccintotunk. — Csak tartsák be a szabályokat. Ők ezért fizetnek.

Most valamitől igazán szomorúnak és ettől méltóságteljesnek látszott: így töpreghetnek el hadvezérek a prófuntosztáson. Arca kisimult, mintha égi kéz kent volna rá sminket egy kamera előtt, mely egyenesen a Jóistennek mint örök emlékezetnek közvetít, s nyomot is hagy: béke poraira.

Ránk adtak egy-egy kék köpenyt, s a katonaszír szagú folyosókon lementünk a műhelybe. A folyosók falán ott lógott minden idő előtt klasszikussá lett ismerősöm képe, s még néhány neves ismeretlen, valószínűleg halott. A hosszú műhelycsarnokban mintha fáradt gépolajból lett volna a levegő, s igazán a verejtékezésig dolgoztak is benne: hat alak egy végtelen munkapadnál több-világháborús aknákat, lövedékeket szerelt össze, egy hetedik targoncán áttolta a felizgatott nemiszervszerű kész darabokat a párhuzamos munkapadhoz, ahol másik hat vigyázva szét-szedte, dobozokba öntötte a port, amit időnként kipótoltak, mert mindenre ráragadt. Ők is feketébe játszottak tőle mind.

— A por valódi ám — súgta be nekem izgatottan az igazgató.

— Csakhogy nagyon emlékeztet az eredetire — mondta Bé, takarékra állított hangon.

— Hát persze! Mi az hogy!

— Az egész. Úgy, ahogy van, pedig nem szabadna lennie — mondtam.

— A valóság akkor igazi, ha olyannyira emlékeztet egy másvalamire, hogy nem tudjuk, melyik az eredeti. Így vagyunk az Istennel is. — Freud Zsigmond úgy élvezte ezt az új keletű bölcsességét, hogy többször is elismételte magának és nekem. — Itt az egészben az a halálos vicc — mondta —, hogy minden valódi, de úgy valódi, ahogyan valakik elképzelték. Nézzék már.

Néztük, hogy ugrált a szemünk.

Most láttam is, hogy kétféle az egyetlen terem: jobb fele olyan tiszta, hogy zöld linóleum padlóján szolgálhatnak fel a rabok ebédjét a rabok, a nadrágjuk

térdét sem kennék össze, miközben négykézláb felnyalják. Az ablakok annyira át-látszóak voltak, szinte áthallatszott rajtuk a madáracsicsergés, és benyomult az ég. Az eget valahol itt szívhették le a tájról, azért apadt olyan alacsonyra odakint.

Bal felől pókhálók lógtak a mennyezetről („műanyag“, súgta az igazgató) és láncos bilincsek a falakon („valódiak, de régiek“), melyekre, a foltokból ítélve, túlságosan sokat tudó agyvelőket mázoltak fel, és nagy vérpacákat, izléses kompozíciókban.

— Itt főként olyanok dolgoznak, ha befizetnek rá — kommentálta szakszerűvé mélyített hangon az igazgató —, akik szeretnék a veszélyt. Ha mernék. Vagyis nem tapasztalták még, tehát nem ijedtek meg soha eléggé. Amennyi félelem a normalitáshoz szükséges... — sóhajtotta. — Alig várom az első tömegszerencsétlenséget. Van köztük egy, aki a dohányzásról akar itt leszokni, pedig az első idegrohamáig csak Kentet szívott, nem az itteni puskaporszagot.

A durva alkatrészek finomkodva matató alakokon a fegyházi darócban nem-igen látszott meg a pénz, amiből erre is telik nekik. Jól, egy minisztériumi kok-télhoz illően nyírtak, de már kevésbé jól fésültek voltak, s kissé összeszürkültek egymással az egyhangú nyugalomban, ami vezényszavak ütemére öntötte el őket. Nem élénkítette őket a nyakkendőjük, a szeretőjük, a szavaik még annyira sem. Maguknak mormogtak, ha igen. Oly kaján utálattal élveztem őket, mint kamasz-koromban. Kettő közülük szemüveget viselt, s láthatott mögötte valamit, mert főként az egyiknek — egy leborultszivarvég-szerű alaknak — túlvilági ritmusra rángott a félvilági arca, ajkát meg mintha apró szívéig szívta volna be minden lélegzetvételtkor.

— Ez veszélyes — mondtam —, túlságosan magányos. Ez elkapkodja az életét, ha nem vigyáznak rá. Például önök.

Alias Freud Zsigmond a fején fekete lángokkal lobogó lángszével rábólintott: igen, ők.

— Nem szegődnél be hozzám tanácsadónak a vakációban? — kérdezte a keki ember, puha torkából előhúzott hangon, hirtelen tegezéssel lelki rokonommá állva az elszorult szívem felől. — Egy költő tudja kitalálni, alaptalanul és oktanul is, a legigazibb, ha nem is legigazabb szenvedéseket...

Csak néztem, s kérdeztem:

— Te magánzó vagy, vagy leányvállalat? Te találtad ki ezt a mennyországot, vagy te is benne vagy?

A bajsza hegyéről lemosolygott.

— Te szegény — mondtam. — Akkor túlságosan sokat tudsz a semmiről.

— Beállsz, ha te is tudod? — kérdezte. — Nekik jó. Itt talán még jobb is.

— Inkább rabnak, ahhoz van jobb hajlamom — mondtam, mire ő, a semmi-ből jött régi hangjához visszatárlálva:

— Nana! Ezek is azt hiszik. Hitték, amíg bírták. Majd nézd meg az élesre töltött szemekkel: hogy megnyugosznak, miután innen kikerülnek. Nincs az a fő-hatóság, aki hibát talál bennük. Összeszoknak magukkal.

— Ez is? — toltam egy ujjal a sűrű levegőt az arcrángató alak felé.

Az igazgatóból úgy fröccsent ki az indulat, mintha lelke legmélyéig dugta volna le az ujját, gyűrűstől:

— Ez egy önszegélyző szabotőr! Minden nyárra a legmagasabb tarifát fizeti be nekem, ez biztosan nem a családjától lopja a pénzt... Legtöbbet fizet, tehát a legszigorúbb bánásmódot érdemli ki: pincebörtön nehéz vasban, hülyére verés etceterá. — Most rám fordult a hangjával. — Te már megtanulhattad odakint, mi az az etceterá. Csupa elhallgatás, azaz lelki finomság. Ez mégis egyedül a szökés díját tagadja meg. Ő akar megszökni, egyedül. Még cinkosokat sem keres, sem elvből, sem pénzért. Besúgóim szerint tréningezik, hátha egyszer valóban... Mi az, hogy valóban? Mi sem vagyunk amatőrök. Mindig elkapjuk, természetesen, és való-

ban. Szökés előtt smink nélkül így ráng a képe, összemegy. Rosszul volt felhúzva, s ilyenkor lejár. Félek, végül kénytelenek leszünk visszautasítani a tolakodó jelentkezését. Netán egyszer valóban lyukat lőnek belé az örök. Őket azért fizetjük igazi pénzben, amilyent kapunk. Ez egy tény. Mit nézel? — kérdezte, mert valóban néztem.

Bedöndült egy ór, szünetet vezényelt. A megszurkült alakok egyforma vígyázzba vágták magukat, két térdük összekoccant.

Egyik fogoly sokáig motozta-motoszkálta őket, a testüket, azok meg túrték, ha nem is élvezték.

Az igazgató rám kacsintott.

— Nem mazochista ez véletlenül? — jött meg a Bé hangja. — Mert jól megrugdosnám, szívességből. Ingyen.

— Na ugye! — mondta az igazgató. — Beállhatsz te is. Ezek azért nem érdekesek. Vállalatvezetőnél nincs is magasabb rangú közöttük. Csak éppen itt végzik a termelési gyakorlatukat, s fejlesztik a valóságérzéküket.

Othagytuk maguknak a „nem érdekesekeket“, s átmentünk a nosztalgias kaszá-
lókhoz. Egy elkerített térségen, recsenő derékkal, csápolva sarabolták a füvet, néha leültek, s egy apró üllön kiverték a megcsorbult pengét. Ragyogott felettük Isten szabadnak hittége, és csengett a kalapácsuk. Szalonnát, kenyeret, hagymát hoztak nekik, azt mind bal kezükbe fogva, bicskával falatoztak, aztán behajlított karjukra fektetett csecses korsóból ittak rá, mellükbe csorgott a víz.

— Ej, a gyermekkor, az áldott anyaföld — sóhajtott az igazgató. — Sok közöttük a művész.

A kaszások főfelügyelője éppen elkapta egyik rab grabancát. Jókora rab volt, nagy fekete árnyékot vetett a haja, s villogóra állította a szemét.

— Az elfelejtett édesanyádat! — üvöltötte fehér arcába a felügyelő. — Százszor megmondtam: a kaszát kiegyenesíteni tilos! Három nap szigorított zárkát kapsz.

— Arra nem fizettem be — apadt le csöndesre a kaszás.

— Ajándékba adom. Frissen meszelt a fala, rányálazhatod a verseidet. Szíved vérével még jobb! Mit képzelsz, mikor élsz, te kaszás?

A vékonyra művelődött igazgató most, megint kacsintgatva, az én egyik ifjúkori versemet idézte:

— „Nemzeti eledelünk sül: Dózsa György.“ No ugye?

Tartoztam neki cserébe valami jól csengő aranymondással:

— A költő az az ember, aki maga magát eszi, és ebből is él meg — mondtam.

— Ti szesztestvérek — sziszegte Bé dühösen.

— Gyere, tanulmányozd tovább a börtönkosztot. — Az igazgató belém akasztotta a kezét, s párban mentem tovább, mint a tükörképpemmel, mely bánatában szakállat eresztett nekem, és hamut szórt a fejemre.

A közös cellákban a kübli igazán bűdös volt, a magánzárkákban nem állt kübli, de talán emiatt unalmasabbnak tetszett bennük az élet, mintha kínban tovább tartana az elégnél. A magánzárkák tele voltak kenyérbélből gyúrt anyányi szürke szobrokkal, az egyikben öles ló is állt puliszkából, egy-egy kanál tartotta a füle helyét. Mézbe mártott, lassított legyekkel sakkoztak a függőlegesen falra cifrázott táblán valami jó fegyencek.

— Példás a tisztaság és a tisztesség — mondta büszkén az igazgató, de már kezdtem nehezen állni a fonematikus szellemességét. — Gyorsan elfelejtik itt a bejárónót és a feleségüket, úgy megágyaznak, mint egy népfelkelő. A feleségüket azért, ilyen megszépítő rossz távolból, szeretik is.

A következő cellában egy öreg állt a szűk ablaknyílás felé emelt fejvel, szinte a falhoz tapadva, keskeny hátára lógott életénél hosszabbra hagyott fehér

sörénye, s két karját mellén szorosan összefogta, mintha egyfolytában féltőn magát ölelné.

— Ez egy nagyon kurta-furcsa alak — mutatta az igazgató. — Emlékezni jár vissza. Egy nagy lélek. És mindenünk megvan, csak temetőnk nincs neki.

— Kegyelmes uram — mondta a nekivénhedt rab a visszhangos falnak. — Alázatosan kérem, emeljék fel a fejadagomat. A marhakonzervtől éhenhalok, mielőtt mindent végiggondolhatnék.

— Vesztegesse csak meg az öröket — kuncogott az igazgató. — Esetleg még dokumentációt is hoznak az emlékeihez.

— Szeretnék annyit kibírni, amennyire emlékezem — mondta az öreg. — Hátha elhiszik.

Alias Freud Zsigmond teljes arccal felém fordult. Ismét magázott:

— Jöjjön, nézzük meg ennek a fonákját.

Egy borostás, fiatal alak volt az, cementpadlón fázatta a veséjét, vasakkal a bokáján, és zaftos német verseket mormolt.

— Ennek az apja fizeti — mondta az igazgató. — Hadd ismerje meg a kisfiú, amit ő végigszenvedett. Igen hézagos emlékiratokból dokumentálódok, de azért mindent végigcsinálunk a pasason. Most üvöltöni fog.

A fiatal fickó valóban ránk vicsorította maradék fogát, s üres szájjal úgy üvöltött, hogy megcsendültek tőle a vasai.

— Nekem nem kell a húsotok. Rajtatok rohadjon el. Én nem eszem az áldozati bárányból. Számoljon el egy halottal, hogyha hiánya van.

— Na ez az — szólalt meg elmélázva az igazgató. — Az apukájának elég pénze van ahhoz, hogy ez se jusson ki innen. Magamtól nem engedhetem.

— Tőlük? — kérdezte Bé.

— Én is a piacról élek.

Már az őrtornyok reflektorai felé kapaszkodtunk a falépcsőn, nagy némán, amikor újra megszólalt:

— Netán szeretnének végigasszisztálni egy igazi vallatást?...

— El tudom képzelni, miket mondanak.

— Te aztán el — dűnnyögte Bé. — Ez a bajod.

— Kedvet kaptak a dologhoz? — kérdezte az igazgató.

Bé rábilincselte magát a karomra:

— Inkább sportolj — csócsálta nekem a szavakat. — Az jobb.

Az igazgató felrázott egy cigarettás csomagot, nekidőlt a csökött torony mellvértjének, telibe kapta a napfényt, s ettől kissé kifakult.

— Kétnaponként, hajnalban amolyan közös lelki gyakorlatot tartunk, mondhatnám: bűnbánatot, teljes elmélyülésben. Le fenéig elmélyülünk. Ehhez odakint valóban hiányzik a kellő alkalom. Pedig miket láthatnának magukban...

— Semmit — mondta Bé.

Az igazgató félredöntött fejével, mint egy szomjas fekete madár, megcélozta egyik szemével.

— Ön — mondta — egyre keményebbre edzi a záróizmait, nehogy kiszivároghasson odabentről valami. Megijedne, hogy mi az. Annyira fél, hogy erős akar lenni. De sokáig élni azért mégsem szeretne már. Ön fel fog robbanni — közölte, és messzire fricskázta a cigarettát. — Kétnaponként, hajnalban, a refektóriumban gyűlnek össze — folytatta. — Így hívjuk azt a termet. Hítem szerint fontos, hogy hideg legyen benne, nagyjából olyan, mint egy templomban. Egyikük elősorolja az összes létezhető bűnöket, a többiek pedig igyekeznek megbánni. Igenis, elszámítani. Magukba néznek, mormognak, de a sírógörcs sem ritka. Megtisztulnak tőle. A kétségbeesés amúgy is az áhitat egy harsányabb formája. Az ima pedig folyamodvány. — eltűnődött. — Az egyik szent én vagyok.

— Ez komoly? — kérdezte Bé.

— Ez gyűjtőssá tört emberekkel táplálja a lángeszét — mondtam, mert kezdett az idegeimre menni az igazgató úr.

Az igazgató ettől kezdve keveset beszélt, csupán erre-arra lengette lan-kadt karjait, mint egy sértett idegenvezető, akinek a szíve legfenekéig befáj, hogy köd ül reklámozott szülőföldjén. De sorra mutatott mindent, amihez nem is kellett magyarázat, mert magától látszott.

— Láthatnánk a barátunkat is? — kérdeztem.

— Bezony — kurrogta Bé. — A barátunkat, nem egy rabot.

— Az 507-esnek még öt napja van a szabadulásig — mondta az igazgató, aki egyre hivatalosabb lett, arcán is összeálltak a semmibe mosolygó repedések, most valóban olyan volt, mint egy renovált istálló, benne kekiszínű marhákkal. — De beszélhetnek vele, természetesen. Benne volt a tarifájában. Előrelátó barátjuk van. Viszont, kérem önöket, tartsák be a szabályokat, mert bennünket a szabályok tartanak életben. Önök bánatos rokonok vagy barátok, semmi több. Úgy üljenek ott.

Úgy ültünk, és sértett a szék.

Barátunk egész kövér arcát a köztünk feszülő dróthálóra nyomta, apró rombuszokban, részenként dudorgott-nyomakodott át felénk, és sercegett a dróton kékkes borostája. A háló nyoma azután is látszott a szája körül, hogy buborékolva, suttogva elhadarta:

— Kettőre fizettem be, de elég volt nekem ez az egy hét. Léptesetek le, fiúk.

— Inkább fizesd ki. Ezek komolyan vették a hülyeségedet, élesre vannak töltve.

— Nem csíphetek le többet a nyaralópénzből — mondta. — Irma aggódik értem?

— Már futóbolond az aggodalomtól.

— Fut a pénze után — tódította Bé.

— Ne élvezétek olyan nagyon — ingatta a fejét barátunk. — Én megbűnhődtem érte, nem mint ti.

— Inkább ittál volna, az olcsóbb — mondta neki Bé.

Néztem a sírósan lefolyó arcot, amit most már nem tartott össze feszes kis rombuszokban a drótháló, hanem barátunk maga próbálta felfogni két tenyerével, hallottam mögüle, hogy „nem bírom tovább, nem bírom már“, és én is élveztem, hogy belemászott a csíkos darócba ez a nagymenő.

— Befizetek neked még egy hónapot — mondtam. — Látom, jót tesz. Átnevelnek azzá, ami tulajdonképpen vagy. El fogod adni a műperzsáidat. Gyékényen alszol, mert azt érdemled. És be fogsz iratkozni a segélypénztárba. Olvashatóan fogsz aláírni, bizony.

— Bezony — mondta Bé. — Vissza a természethez! Te leszel az osztály besúgója. Hordod a tanár úr után a nádpálcát, és tartod is a feneked.

Barátunk szeme úgy ugrált, mintha egy mögöttem repdeső angyal szárnyait követné.

— Szegény ártatlanok — suttogta.

Bé megfricskázta a dróthálón át az orrát, s az egyből égőn kivörösödött, barátunk meg, mintha éppenséggel hüteni akarná, elkezdte folytatni rá a könnyeit. Szabályosan csorgott, el is zárhatta volna.

— Ez hülye — mondta Bé. — Nem érti a viccet.

— Mikor egy rossz vicc volt az egész élete: hosszan mesélték neki, és nem sült el.

— Hogy valakit lelőhetett volna legalább.

Nem bírtunk leállni, kilazult bennünk a feltekeredett rugó vagy kígyó vagy valami; de barátunkra nézni sem volt jó.

— Elmondom — mondta —, úgyse hiszitek el. De legalább értsétek meg. Nagyon élveztem. Levetkőztettek, hagytam. Itt lehet, mert itt kell. Szégyenkezni minék? Ezek nem fehérmájú nők. Ez titkosabb, tehát szabadabb, mint egy szerelem. Röhögtek is, hogy vékony meg szőrös a lábam, s én még mutogattam nekik. Táncikáltam. Rámüvöltöttek: vigyázz! Ezt kerested, megkapod. Kaptam ruhát, marta bőrömet a tetűpor, meg száz elődöm izzadtsága. Ám legyen. Férfiak vagyunk, kibírjuk. Helytállunk — ez olyan hely. Na jó. Zárka, rabkoszt, kübli, olvastatok, még írtatok is róla, pont olyan. Úgy éreztem: élek! Ellenkeztem, üvöltöttem, és vertek. Ahogy kell. Ahogy kellene, nyiltan. Megtagadtam a parancsot, próbáltam megszökni: ez kötelessége egy rabnak. Elkaptak szakszerűen, kivezettek egy mocskos téglafal elé, felsorakoztak, csattogott a zárjuk, volt ott egy kecske is, sortűz. A kecskéből folyt a vér. Igazi vér, s mintha belőlem jött volna, olyan volt. Oda piszkolt, amikor kimúlt. Ennyi elég is, mondtam, emberek vagyunk. Ez csak a harmadik napod, mondták, tizennégyed van kereken, mint az élet. A zárkában zoknival törölték könnyeimet a társaim, egyiktől még cigarettát is kaptam. Aztán vallatás volt. Előre kacagtam: nincs bevallható bűnöm, csak más. De ők szakemberek. Nem tartozik rátok. Kívülről amúgy is más az egész. Belülről már nem hülyeség, belülről belül van. Ők meg legalább titkot tartani tudnak. Akkor megijedtem. Nem érdekes, a félelmet is meg lehet szokni, akárcsak az idegnyugtató gyógyszereket. Utána lelkigyakorlat volt — de lehet, hogy előtte —, mondták a bűnöket. Sok van, olyan is, amiről mi nem tudunk. Csupa hipochonder: felfedezték magukon az összes tüneteket. Vakaróztak, nyögtek, sirtak vagy kacagtak, mindegy. Ezt ne, mondtam, de lehet, hogy üvöltöttem. Ha sokan, ha egyszerre érezzük bűnösnek magunkat, az olyan, mint a tömegmészárlás. Lassúdad gyilkosság. Önkezőnkkel. Ehhez értenek, mi meg hagyjuk magunkat. Törjünk ki innen, emberek! Törjön ki téged a nagynyavalya, mondták az emberek. Kilenc napod van még. Ez nem zsíros állás, amit fel lehet mondani. Az örök meg elverték, pedig nem fizettem be rá. Csakhogy ez börtön, mondták, arra — erre az egészre — befizettél. Légy hálás, mert többet kapsz, mint amennyit érdemelsz. Vállalad, teljesítsd!

— Hagyd abba — szoltam rá.

— Nem lehet — mondta barátunk. — Két hetet fizettem be, nem szabadulhatok hamarabb. Ez az egyezés. Belehalok.

— A halálhoz túl okos vagy — mondta mellőlem Bé.

— Buta kisgyerek voltam, aztán egyszerre mintha megnőtt volna az eszem — szipogta barátunk. — Nézd meg a koponyámat. Egyik napról a másikra, egy éjszaka alatt dudorodott így ki a homlokom. Tedd ide a kezed.

Bedugtam mutatóujjamat a dróthálón, ő megfogta, s a két szemöldöke közé, a fejére nyomta. Hideg volt.

— Megokosodtam. Vagy csak úgy fordult a világ, hogy mindig éppen alám került egy-egy szilárd pont. Lehet, valaki más agya volt az. Dobbantottam róla, persze. Majdnem repültem is. Csakhogy én buta kisgyermeknek születtem, s ettől az ártatlanságtól úgy éreztem ilyenkor, hogy kistartolok a kicsi testemből, eszem-ből, az meg itt marad üresen, nektek.

— Mint egy báb — dűnnyögte neki Bé. — Egy álca.

— Szétrágtam és elhagytam az álcámat, ez a bűnöm, hogy rosszabbat ne mondjak. Megtanultam itt.

Ott ült és izzadt a hidegben, mondta a hajmeresztő elméletét, s én még irigyeltem tőle, hogy átélte valamiképpen, álomban legalább. Egyszerűen kiszállt belőle néha a lélek, és bizonyára rengeteg nem-látott dolgot, alakot látott valahol, miközben mi itt lent a szesszel és a szerelemmel próbálkoztunk, de csak egyre súlyosabbak, nehezebbek lettünk tőle. Halálnehézek. Aztán arra gondoltam, szölok mégis alias Freud Zsigmondnak, vegyék el tőle a nadrágszíját, a cipőfűzőjét, nehogy megkísérelje pókfonállal visszakötni magát az elhagyott bábhoz, mint-

ha az idő s az életünk megfordítható lenne. Mert akkor jöhetünk ide, keresni, hogy miért volt.

Barátunk eközben már eljutott odáig:

— Itt megtanultam a többi szavahihető emberrel, hogy el kell fogadni. Ez volt, ennyi és ilyen. Nem szállhatunk ki a fiatal testünkől, és aztán megokosodva vissza. Megöregszünk, és kész. Ez egy öreggyártó kézműipari vállalat — pislant fel a humora. — Szöktesettek meg. Legyetek még egyszer, utoljára vagány fiúk.

— Tényleg nem bírsz ki még öt napot? — siettem elő a kérdéssel. — Próbálj nem odafigyelni. Ne szeresd annyira magadat.

— De börtön! — nyögte. — Elképzelted, és kiöntötték betonból. Öt nap a halálig... Vagy három. Kettő. Egy. Semmi. Mindegy. Benne vagyok. Olyan, mint-ha én választottam volna az életkoromat: mindent szabad, és meghalni is. Szöktesettek meg belőle.

— Mi? — kérdezte Bé. — Éppen mi?

— Mindenki csal. Csalás itt minden, de az egész, csupán az egész valóságos — habarta egybe barátunk, amit éjszakánként összegondolt a megtört testébe. — Úgy kapjuk az ételt, a tiltott cigarettát. Egy aggmenház! Ha elég pénzt hagysz a gyermekedre, életed végéig itt tarthat. Fogadd el, és fulladj bele. De amire én befizettem, azt le kell töltenem. Benne vagyok, értitek? Meg fogok halni: egész éjjel ezt érzem. Bűdöset izzadok, és reggel nem kapok tiszta fehérneműt. Haza kell mennem. Belepusztulok. Egy nap, egy év: mindegy. Akkor. Honnan tudjam, melyik az én időm, mikor jött el? Legyetek hősök, fiúk: szabadítsatok meg.

Egy vízmosás északos oldalának hasalva fekszem, lejtője távolról párhuzamos a börtönépület dőlt talapatával, fölöttem a fenyő ágai mintha az éji ködöt hessegetnék. Szortyog a bakancsom, amint kihűlt lábujjaimmal tépem benne felázott belését, s egy ártatlan vakondtúrás nyomja a dagadt májamat.

Nincs más közöttünk, csak száz méter sötétség.

Családom mintha egy másik féltékeny süttetné magát a nappal. Visonghatnak a gyermekeim, lányom lecibálja fürdőruhája szoros szegélyét áthághatatlan szeméremdombjáról. Lehet, hogy olvasnak. Akkor a meleg ágyból fiam kis világra-fütyülője mered fel ugyanerre a holdra, itt. Nem szeretném, ha így álmodna meg, emlékezve a feleségem. Pattogzik rólam a sár, egy szál fegyveresen hasalok szembe egy képtelenséggel: a barátaim öregségével. Eihittem nekik, mert éreztették velem. Kőből és betonból van. Egyik ablaka ide világít.

Bé egyedül magát féltheti; olyan rövideket szusszan, mint akit máris, még életében elfeledtek. Most megszólal:

— Majd én megyek elől. Esetleg, miután megcsókolod, mondd el neki. Úgysem hiszi el. A mennybe is mehetnék.

Nincs hova letörölnöm tenyeremről az agyagszemcséket, a nadrágom is tele van velük, már száradtan peregnek rólam, hallom s hallgatok.

— Szép álmokat — mondja Bé. — Lefeküdtek örök álmukat aludni.

A hajdani határházban vagy kolostorban most kattant teljesre a sötétség, csupán valami ismeretlen csillagok pontozzák ki a helyét, s a ház, itt, nagyobb náluk. A csend is.

— Jó, hogy egy ház — mondja Bé. — Látjuk legalább.